

Ochtendstemming in de Priona Tuinen

LEO DEN DULK

Gemaakte natuur

Wild en natuur zijn in Nederland relatieve begrippen, natuur is in Nederland bijna overal gemaakt. Strand en duinen zijn de meest wilde, natuurlijke gebieden van ons land. In de rest van het land is vooral toevallige natuur te vinden: zich spontaan vestigende planten, niet-gefokte of -uitgezette dieren, en dan vooral het kleine spul dat zich vaak letterlijk buiten ons gezichtsveld bevindt. Maar voor wie dat wil kunnen tuinen en parken elementen en beelden uit de natuur dichterbij brengen.

Aanvankelijk waren het in Nederlandse tuinen die zich met het etiket 'natuurlijk' wilden tooien vooral beelden uit de natuur die men wilde imiteren. Onder de noemer 'natuurtuin' worden tot op de dag van vandaag tuinen gemaakt die op heel verschillende manieren beelden proberen te reproduceren. Dat kan variëren van een heel oppervlakkige uitwerking van een vormidee zoals een slingerpad of, gecompliceerder, de rotstuin, tot aan een grote border – want ook die is uiteindelijk afgeleid van een ideaalbeeld van naast en door elkaar groeiende, bloeiende planten. Nadat door de opkomst van de plantensociologie de wijze waarop planten in de natuur combinaties vormen bekender werd ging men een stap verder: men ging beplantingen te maken die sterk lijken op natuurlijke vegetaties. Dat betekende ook dat de aanwezige bodemgesteldheid het uitgangspunt moest zijn; rododendrons op droge kalkbodem zijn daarmee er uit den boze, variatie wordt gecreëerd door de wijze van beheren. Een recent voorbeeld vormen Henk Gerritsen's Priona Tuinen – hoewel ook hij plaatselijk andere milieus creëerde door muurtjes te stapelen en materiaal van buiten aan te brengen. Het mooiste grootschalige voorbeeld zijn de Amstelveense heemparken: op een aantal plaatsen zijn daar met grote zorgvuldigheid de voorwaarden geschapen waaronder indrukwekkende natuurlijk ogende vegetaties konden worden gemaakt en in stand gehouden. Erg orthodoxe natuur-liefhebbers noemen dat 'veredeld tuinieren', maar voor de meeste tuin- en natuurliefhebbers vormt dit het hoogst haalbare. Andere heemparken en -tuinen komen er kwalitatief soms in de buurt.

De Tuin van Sjef Een uniek voorbeeld van een 'natuurtuin' op kleine schaal vormt de Tuin van Sjef in Velp (Gld.). Beeldend kunstenaar Sjef van der Molen maakte van het huis waar hij woonde met de omringende tuin van ca. 900 m² in een kleine 30 jaar een unieke natuurenclave in een keurige Velpse buurt. Eerder woonde hij met een aantal andere kunstenaars op de Rhederhof, waar aquaria in de gangen stonden en waar hij buiten een grote bak had gemetseld waarin hij moerasschildpadden hield – Europese, niet de overbekende Roodwangen. Sjef maakte prachtige, uiterst fijne entomologische tekeningen in kleurpotlood; hij was conservator van de entomologische collectie van Natuurmuseum Nijmegen. Hij verzamelde naturalia totdat hij een collectie had die een groot deel van zijn huis vulde. Ook bouwde hij fraaie vlinderkasten en had hij tal van terraria, waarin van verre tochten meegenomen dieren werden gehouden. Daaronder waren medicinale bloedzuigers, gevonden in een Grieks meer, maar ook adders die hij langs de weg in Joegoslavië vond onder een oud stuk tapijt. Sjef was niet erg te spreken over de officiële natuurbeschermers: daarom deed hij het maar zelf. Zijn 'ecologische kringlooptuin' begon op het terrein van

een voormalige autospuiters waar hij puin, stenen en dakpannen in grote hoeveelheden liet aanvoeren door aannemers die dat daar graag gratis kwijt wilden. Met deze materialen stapelde en metselde hij muren waar talloze Nederlandse en Europese dier-, planten- en insectensoorten een plaatsje vonden. Bij een bezoek liet hij je met glimmende ogen zien wat hij nu weer had gekweekt of wat was komen aanlopen, vliegen of zwemmen. Het ging bij planten altijd om Noordwest-Europese wilde soorten, in kweekvormen was hij niet geïnteresseerd. Een spontane kruising tussen vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea*) en Geel vingerhoedskruid (*D. lutea*) liet hij wel met plezier zien. In zijn eentje redde hij de lokale kreeftenpopulatie, een van de laatste in Nederland, door er onder andere voor te zorgen dat een riooloverstort niet langer op de Rozendaalse beek uitkwam. Die beek loopt door de ►

FOTO: LEO DEN DULK

Ook Henk Gerritsen kende de truc van het geleende landschap. Priona Tuinen

FOTO: WILLEM KOLVOORT

Sjef van der Molen en Truus Schennink in de tuin van Sjef

tuin en voedt de vijvers die Sjef aanlegde. De kreeften huisden ook daar, totdat de kreeftenpest ze uitroeide. Met zijn tuin wilde Sjef niet alleen de voorwaarden scheppen voor een zo groot mogelijke biodiversiteit, hij wilde laten zien hoe inspirerend zo'n tuin kan zijn en ontving er talloze bezoekers uit binnen- en buitenland. Voor velen was wat ze zagen volkomen nieuw en soms nogal confronterend: ik zal niet gauw de verbaasde blikken vergeten op de gezichten van de buitenlandse deelnemers aan het excursieprogramma van de Perennial Perspectives conferentie over creatieve ecologie (Arnhem, 1996).

Rijke begroeiing Sjef creëerde in zijn tuin veel verschillende biotopen, waardoor er meer dan 400 soorten planten groeien. Sommige daarvan zijn in de Nederlandse natuur zeldzaam, zoals Geel zonneroosje, Grote graslelie en Karthuizer anjer; Sjef liet zien dat deze in tuinen op de juiste standplaats gemakkelijk te kweken zijn. Datzelfde

Centraal punt in de Tuin van Sjef is de grote vijver

De Tuin van Sjef

Drijvend fonteinkruid in de grote vijver

Bij een bezoek liet hij je met glimmende ogen zien wat hij nu weer had gekweekt of wat was komen aanlopen, vliegen of zwemmen

geldt ook voor veel andere soorten die als typische heemplanten zijn aan te merken. De Tuin van Sjef heeft een grote populatie kruidvlier (*Sambucus ebulus*), er staat de niet meer in Nederland voorkomende bosboterbloem (*Ranunculus polyanthemus* subsp. *memorosus*) en recent is rietorchis (*Dactylorhiza majalis* subsp. *praetermissa*) spontaan verschenen. Er zijn 16 soorten inheemse varens in de tuin te vinden, met Moerasvaren (*Thelypteris palustris*), Tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) en Zachte naaldvaren (*Polystichum setiferum*) in grotere aantallen. Koningsvaren (*Osmunda regalis*) zaait zich uit; Blaasvaren (*Cystopteris fragilis*) en Steenbreekvaren (*Asplenium trichomanes*) groeien goed in de stapelmuurtjes. Van de tientallen boom- en heestersoorten die samen met de klimplanten de sfeer in een groot deel van de tuin bepalen zijn de forse jeneverbes en het Rood peperboompje (*Daphne mezereum*) de opvallendste.

Voortzetting Ter ondersteuning van het tuinbeheer en de daarmee samenhangende activiteiten werd in 1999 de Stichting 'De Tuin van Sjef' opgericht. Sinds Sjef vorig jaar augustus op 69-jarige leeftijd overleed is de tuin door een aantal deskundige vrijwilligers in stand gehouden. Om het voortbestaan van de tuin op de lange termijn veilig stellen is meer nodig. De grond waarop de Tuin van Sjef ligt en het bijbehorende pand zijn eigendom van de gemeente Rheden, die er vanaf wil. Het bestuur van de stichting heeft onderzocht of er een mogelijke koper is die de tuin in stand wil houden, maar dat bleek niet het geval. Daarom heeft de stichting besloten tuin en huis zelf te kopen, in de eerste plaats om de tuin te behouden. Men wil er een maatschappelijke functie aan geven door het verhuren van kantoor- en vergadergelegenheid

en ruimte voor exposities, natuureducatie en lezingen en wellicht ook een B&B. De gemeente Rheden heeft de stichting tot 1 juli 2015 de tijd gegeven om daarvoor voldoende middelen te verwerven. Van de benodigde 300.000 euro moet nog een aanzienlijk deel worden binnengehaald. De stichting probeert door middel van crowd funding en donaties het resterende bedrag te verkrijgen.

Oase Er zijn natuurlijk veel meer natuurrijke tuinen in Nederland, sommige verenigd onder de noemer heem- en natuurtuinen en -parken, andere zonder specifieke aanduiding. Een groot aantal is per provincie gerangschikt terug te vinden op de website van Stichting Oase, een beweging voor vrienden van natuurrijke tuinen, parken en plantsoenen in Nederland en Vlaanderen. Andere ontstaan spontaan in steden waar buurtbewoners – vaak onder zachte aandrang van de terugtrekkende gemeentelijke overheid – zelf een deel van het buurtgroen gaan beheren en lege percelen (tijdelijk) beplanten. En dat hoeft niet altijd meteen uit te lopen op stadslandbouw: op veel plaatsen is de bodem daar niet geschikt voor, en overal bakken plaatsen levert ook geen fraai gezicht op. Met een beetje overleg kunnen, ook op arme of vervuilde bodems, fraaie (tijdelijke) beplantingen worden gemaakt, waar buurtbewoners plezier van hebben en waar ze aan deel kunnen nemen. Op die manier is, licht gestimuleerd, veel toevallige natuur in de stad te verwezenlijken. ■

Meer informatie: www.detuinvansjef.nl, www.stichtingoase.nl

Leo den Dulk schrijft over planten, tuinen en hun geschiedenis en andere zaken. www.cantua.nl